

Філософсько-правовий аналіз чинників розвитку правової культури України

Олександр Ігорович Піголенко*

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,
Харків, Україна

*e-mail: o.i.pigolenko@nlu.edu.ua

Анотація

Дослідження присвячене філософсько-правовому аналізу правової культури України крізь призму історичного розвитку, що дає можливість розкрити багатовимірність цього феномену в контексті формування національної ідентичності та правової свідомості. Актуальність теми зумовлена необхідністю глибшого осмислення ціннісних, моральних і правових засад, які визначали траєкторію розвитку українського суспільства на різних етапах його історичного становлення. Метою роботи є з'ясування ключових чинників, що впливали на еволюцію правової культури, а також визначення особливостей її сучасного стану та перспектив розвитку в умовах глобалізації та інтеграційних процесів. Методологічну основу дослідження становлять: історико-правовий метод, який дав змогу відтворити послідовність етапів становлення правової культури; порівняльний метод, що дозволив зіставити український досвід із правовими традиціями інших європейських держав, а також аксіологічний метод, спрямований на виявлення системи цінностей, які лежать в основі правових норм та інститутів. У результаті встановлено, що правова культура України формувалася під впливом поєднання кількох ключових чинників: національних традицій і звичаєвого права, європейських правових стандартів, запозичених у періоди активної інтеграції до західної цивілізації, та трансформаційних процесів, пов'язаних зі зміною політичних режимів. Особливу роль відіграли державотворчі трансформації, які супроводжувалися переосмисленням ролі права в суспільстві та зміною його ціннісних орієнтирів. Сучасна правова культура України вирізняється поєднанням демократичних і національних цінностей, закріплених у Конституції та міжнародних зобов'язаннях держави, із залишковими елементами правового нігілізму та патерналістських настановлень, що є спадком попередніх історичних епох. Перспективи подальших досліджень вбачаються у вивченні механізмів підвищення рівня правової культури через систему освіти та правопросвітництва, розвиток інститутів громадянського суспільства, а також у демократичній еволюції правового середовища.

Ключові слова: правосвідомість; правова ідентичність; правові знання; медіаграмотність; правозастосування.

Philosophical and Legal Analysis of Factors in the Development of Ukraine's Legal Culture

Oleksandr I. Piholenko*

Yaroslav Mudryi National Law University,
Kharkiv, Ukraine

*e-mail: o.i.pigolenko@nlu.edu.ua

Abstract

Research is dedicated to the philosophical-legal analysis of Ukraine's legal culture through the prism of historical development, which allows revealing the multidimensionality of this phenomenon in the context of forming national identity and legal consciousness. The relevance of the topic is determined by the necessity for deeper understanding of the value-based, moral, and legal foundations that determined the trajectory of Ukrainian society's development at various stages of its historical formation. The aim of the work is to clarify the key factors that influenced the evolution of legal culture, as well as to determine the peculiarities of its current state and development prospects under conditions of globalization and integration processes. The methodological foundation of the research consists of the historical-legal method, which enabled reproducing the sequence of stages in legal culture formation; the comparative method, which allowed comparing Ukrainian experience with legal traditions of other European states, as well as the axiological method, aimed at identifying the system of values that underlie legal norms and institutions. As a result, it was established that Ukraine's legal culture was formed under the influence of a combination of several key factors: national traditions and customary law, European legal standards borrowed during periods of active integration into Western civilization, and transformational processes related to changes in political regimes. State-building transformations played a special role, which were accompanied by reconceptualizing the role of law in society and changing its value orientations. Contemporary legal culture of Ukraine is distinguished by the combination of democratic and national values, enshrined in the Constitution and international obligations of the state, with residual elements of legal nihilism and paternalistic attitudes that are a legacy of previous historical epochs. Prospects for further research are seen in studying mechanisms for raising the level of legal culture through the education system and legal education, development of civil society institutions, as well as in the democratic evolution of the legal environment.

Keywords: legal consciousness; legal identity; legal knowledge; media literacy; law enforcement.

Вступ

Актуальність філософсько-правового аналізу правової культури України зумовлена не лише потребою осмислення еволюції правових традицій, а й необхідністю виявлення закономірностей їх трансформації в умовах суспільно-політичних змін, модернізаційних процесів та зовнішніх викликів.

Таке дослідження дає змогу простежити, як історичне правове розуміння та національні традиції відображаються в сучасній правосвідомості громадян, впливають на сприйняття права, визначають стратегії взаємодії між державою та суспільством. У працях останніх років простежується стійкий науковий інтерес до витоків української правової культури та способів її адаптації до сучасних правових практик, зокрема, в умовах європейської інтеграції та правової глобалізації.

Сучасний стан правової культури України формується під впливом складного комплексу чинників, серед яких особливим є місце історичної спадщини правових систем, які послідовно існували на українських землях, динаміки трансформаційних процесів періоду незалежності, а також викликів сьогодення, пов'язаних із необхідністю захисту територіальної цілісності та суверенітету держави. Філософсько-правовий підхід до аналізу цих чинників допомагає виявити глибинні світоглядні основи правової культури, з'ясувати механізми взаємодії між правовими цінностями та суспільною практикою, а також окреслити перспективи подальшого розвитку правової системи України в контексті загальноцивілізаційних тенденцій.

Особливої ваги набуває дослідження ролі інституційних, соціокультурних та ментальних чинників у формуванні правової культури, оскільки їх взаємодія визначає як можливості, так і обмеження процесів правової модернізації. Водночас важливим є вивчення впливу зовнішніх геополітичних чинників, що здатні як стимулювати, так і гальмувати розвиток правової культури, створюючи нові виклики для збереження національної правової ідентичності в умовах глобалізації та міжнародної правової конвергенції.

Отже, філософсько-правовий аналіз чинників розвитку правової культури України передбачає не лише дослідження її історичних засад та теоретичних концептів, а й розгляд соціокультурних, політичних та моральних основ права, що визначають його місце у житті суспільства. Це дає змогу виявити внутрішні суперечності та перспективи вдосконалення правової культури, що є запорукою утвердження демократичних цінностей, правової держави та громадянського суспільства.

Огляд літератури

Дослідження чинників розвитку правової культури України в філософсько-правовому аспекті наведено в роботах, які розкривають багатофакторну природу цього феномену та його детермінанти. Особливе значення для розуміння чинників формування правової культури має дослідження Н. Іваницької, яке демонструє взаємозумовленість правової освіти та правосвідомості як ключових чинників розвитку правової культури. Авторка

доводить, що освітні програми, побудовані на цінностях верховенства права та принципах демократичного врядування, є важливими для формування у громадян внутрішньої готовності діяти відповідно до норм права, що виявляється у здатності усвідомлювати соціальну значущість правових норм та брати відповідальність за власні дії [1].

Концептуальне розширення факторного підходу до розвитку правової культури знаходимо у роботах Н. Рудюк, яка підкреслює системний характер впливу правосвідомості на правокультурні процеси. Дослідниця визначає високий рівень правосвідомості громадян як суспільно значущий чинник, що сприяє зміцненню соціальної згуртованості, формує довіру до державних інституцій і підвищує ефективність правової системи. Особливого значення ці чинники набувають в умовах воєнного стану, коли єдність суспільства, правова дисципліна та взаємоповага до прав і свобод стають детермінантами національної безпеки та стійкості держави [2].

Структурно-функціональний аналіз чинників розвитку правової культури містять праці Е. Сеїтаблаєва та С. Сунегіна, які виокремлюють системні компоненти правосвідомості як чинники правокультурного розвитку: правові знання як когнітивний чинник розуміння змісту правових норм; ціннісно-нормативні орієнтації як аксіологічний чинник визначення змісту права; правові переконання як мотиваційний чинник дотримання правових приписів; емоційні настановлення як психологічний чинник сприйняття правових явищ [3]. Такий багатокомпонентний підхід дає змогу комплексно аналізувати детермінанти трансформації правової культури в умовах модернізації національної правової системи та євроінтеграційних процесів.

Культурно-історичний аспект детермінант правової культури досліджує І. Кріцак, яка акцентує увагу на ролі православної правосвідомості як специфічного чинника становлення правової ідентичності української держави. Авторка підкреслює вплив релігійно-духовних традицій на формування морально-правових засад лідерства, легітимності влади та суспільної єдності як чинників розвитку правової культури у періоди політичних трансформацій і криз [4]. Православна традиція з акцентом на моральній відповідальності, справедливості та взаємоповазі визначається як вагомий чинник закріплення правових ідеалів у національній правовій культурі.

Інтегративний підхід до аналізу чинників розвитку правової культури містять матеріали науково-практичної конференції «Правова система та державотворення: історичний вимір і сучасні тенденції», де розглядаються історичні засади українського державного права як детермінанти його сучасної трансформації під впливом інтеграційних і глобалізаційних процесів [5].

Учасники конференції визначають інтеграцію історичного досвіду з новітніми філософсько-правовими концепціями як необхідну умову та чинник побудови ефективної системи правового виховання та зміцнення правової культури.

Проблематику сучасного стану правової культури системно розкрито у статті Т. Поліщук, де права культура розглядається як комплексний індикатор, що відображає ступінь відповідності поведінки громадян нормам права, рівень довіри до інститутів та ефективність взаємодії у форматі «держава – суспільство». Авторка наголошує, що високий рівень правової культури громадян є передумовою легітимності державної політики та стійкості демократичних інститутів, а її формування потребує цілеспрямованої правової соціалізації на всіх рівнях суспільного життя [6, с. 230–234].

У свою чергу, О. Муращенко уточнює концептуальну рамку категорії «права культура» в освітньо-науковому дискурсі, визначаючи її як базове поняття у системі правової освіти та наголошуючи на необхідності інтегрованого підходу до її складових. Дослідниця пропонує розглядати правову культуру через когнітивний (знання про право), ціннісний (ставлення до права) та поведінковий (дії відповідно до права) виміри. Така структуризація дає змогу не лише проводити емпіричні дослідження, а й розробляти ефективні стандарти правової освіти, оцінювати їхню дієвість у формуванні правосвідомості [7].

Окремим важливим напрямом є педагогічний вимір правової культури, який має значний мультиплікативний ефект. Формування правової культури майбутніх учителів, державних службовців та посадових осіб створює умови для поширення правових норм і цінностей у щоденних практиках – від навчального процесу до сфери публічного управління. За спостереженням О. Подобедової, розвиток діяльнісно-рефлексивного компонента правової культури педагогів відбувався через їхню практичну діяльність, зокрема під час проходження педагогічної практики та практики з права, що дозволяло закріплювати правові знання в контексті реальних ситуацій [8, с. 68–74].

Фундаментальний внесок у дослідження історико-культурних чинників розвитку правової культури України зроблено у монографії Ю. Ю. Калиновського «Правосвідомість українського суспільства: генеза та сучасність». Автор розглядає феномен правосвідомості в об'єктивістському, позитивістському та природно-правовому вимірах, визначаючи етноментальні та історичні характеристики як ключові детермінанти формування правової культури українського народу. Особливу увагу приділено неінституційній формі буття правосвідомості як специфічному чиннику україн-

ського правокультурного розвитку та її впливу на державотворчі процеси. У дослідженні також аналізуються сучасні деформації правосвідомості як негативні чинники, що перешкоджають розвитку правової культури українського соціуму [9].

Історичний контекст правової культури України було висвітлено у статтях О. Г. Данильяна, О. П. Дзьобаня, Ю. Ю. Калиновського. У роботах авторів простежується історико-правовий і ментальний розвиток правової культури. Також дослідники підкреслюють значний вплив Литовського статуту, Магдебурзького права, козацького корпоративного права та Конституції Пилипа Орлика на становлення української правової культури. Загалом науковці у своїх статтях доходять висновку, що сучасна правова культура українців формується на глибокій історичній основі, яка поєднує традиційне звичаєве право, інституційні правові надбання та національну культуру. Її подальший демократичний розвиток можливий лише за умови реального забезпечення прав людини та гарантування як індивідуальних, так і колективних прав [10; 11].

У межах контент-аналізу відкритих україномовних публікацій 2023–2025 рр. у сферах правової теорії, конституціоналізму, освітніх досліджень та публічної політики виявлено тенденцію до зростання публікацій, присвячених темам «правової ідентичності», «правової культури в умовах війни», «євроінтеграційних змін правосвідомості» та «інформаційно-правової культури». Ці напрями досліджень відображають переорієнтацію наукового дискурсу на проблеми ціннісної самоідентифікації та осмислення правових принципів у контексті воєнних і післявоєнних реалій. Хоча масиви цих публікацій не дають репрезентативної статистики суспільних настановлень, їхнє структурне співвідношення засвідчує зміщення дослідницького фокусу від абстрактних правових концепцій до аналізу конкретних соціальних практик, що визначають ефективність реалізації права.

Узагальнюючи, слід зазначити, що сучасна українська наукова література окреслює три взаємопов'язані напрями осмислення правової культури: історико-генетичний – з акцентом на тягlostі від козацько-державницьких і правничих традицій до сучасних концептів правової держави; ціннісно-нормативний – із визначенням ядра правових цінностей як критерію якості політики та врядування; інституційно-поведінковий – з аналізом механізмів правової соціалізації у сфері освіти, публічної адміністрації та громадянського суспільства. Комплексне поєднання цих підходів створює багатовимірне дослідницьке поле для подальшого філософсько-правового аналізу – від реконструкції історичних смислів до розроблення сучасних

освітніх і соціальних практик, спрямованих на підвищення рівня правосвідомості та правової культури в умовах євроінтеграційних процесів, військових викликів та необхідності посилення національної єдності.

Матеріали та методи

Виходячи з окресленого предмета дослідження, для аналізу правової культури України в історичному та філософсько-правовому аспектах було обрано комплексний підхід, що дає можливість розглядати проблему в її багатовимірності, враховувати взаємозв'язок історичних, соціальних, культурних і правових чинників та забезпечує системне осмислення розвитку правової культури українського суспільства. Дослідження ґрунтувалося на всебічному аналізі наукових джерел, серед яких – монографії, наукові статті, архівні матеріали, нормативно-правові акти, методичні рекомендації, а також сучасні публікації українських дослідників. Особливе значення мала робота з матеріалами відкритого доступу на платформах Google Scholar, «Наукова електронна бібліотека», RePEc, а також офіційними вебресурсами провідних наукових установ і університетів, що забезпечило широке охоплення актуальної наукової думки та достовірність використаних даних.

Методологічна основа дослідження поєднувала різні підходи, що допомогли розкрити правову культуру України в її історичних, ціннісних та інституційних вимірах. Історико-правовий аналіз надавав змогу простежити еволюцію правових норм і традицій на різних етапах національної історії, дослідити вплив ключових історичних подій на трансформацію правової свідомості, а також оцінити роль зовнішніх європейських і глобальних впливів у формуванні правових практик. За допомогою філософсько-правового підходу розкрито глибинні ціннісні та моральні засади правової культури, визначено її роль у формуванні правосвідомості громадян і легітимності державних інститутів, а також усвідомлено соціокультурні чинники, що визначають сприйняття права та норм поведінки у суспільстві. Порівняльно-правовий аналіз створював можливість зіставити українські традиції та сучасні правові практики з аналогічними моделями інших європейських держав, виявити унікальні та спільні ознаки правових систем, оцінити перспективи трансформації та адаптації національної правової культури до європейських стандартів. Контент-аналіз дав змогу систематизувати й узагальнити інформацію з різних джерел, виокремити ключові тенденції розвитку правової культури та відстежити закономірності її еволюції в контексті соціальних, політичних і культурних змін.

Для забезпечення достовірності та об'єктивності результатів було застосовано системний підхід, що враховував комплексну взаємодію історичних,

соціальних, культурних і правових чинників, а також їхній вплив на формування сучасної правової культури. Оскільки дослідження не передбачало емпіричної складової, класична процедура формування вибірки не використовувалася, проте здійснювався критичний відбір наукових праць за критеріями актуальності, авторитетності джерела та відповідності тематиці дослідження. Особливу увагу було приділено роботам, опублікованим у 2023–2025 рр., що дозволило зафіксувати найновіші тенденції в науковому осмисленні правової культури України, а також визначити сучасні виклики і перспективи її розвитку.

Експериментальна база дослідження включала аналітичні матеріали наукових видань, нормативно-правові акти, архівні документи, що відображають історичний контекст правового розвитку України. Значну увагу приділено джерелам, які висвітлюють період Української Народної Республіки, козацькі правові традиції та радянську епоху, оскільки саме вони визначили характер сучасної правової культури, сформували систему правових уявлень і поведінкових норм, а також вплинули на структуру правосвідомості громадян. Таке поєднання історичних і сучасних джерел дає можливість простежити трансформацію правового розуміння, оцінити спадкоємність і зміни в правовій культурі, а також визначити чинники, що забезпечують її розвиток у сучасних умовах.

Завдяки комплексному застосуванню зазначених методів і використанню широкої джерельної бази дослідження забезпечило цілісний і багатовимірний підхід до філософсько-правового аналізу правової культури України. Такий підхід дає можливість поєднати історичні, ціннісні та інституційні аспекти, оцінити вплив соціально-політичних та культурних трансформацій на правову культуру, сформувати глибоке розуміння сучасних викликів розвитку правової культури та визначити перспективи її зміцнення в умовах євроінтеграції, демократизації суспільства і посилення національної ідентичності. Крім того, комплексний підхід створює основу для подальших наукових досліджень, що можуть охоплювати емпіричні перевірки ефективності правової освіти, механізмів правової соціалізації та практик формування правової культури в різних соціальних групах.

Результати та обговорення

Правова освіта як чинник розвитку правової культури України

У результаті філософсько-правового аналізу вдалося виокремити кілька ключових векторів трансформації української правової культури, які мають як історичне, так і сучасне значення. Історичні традиції, зокрема козацьке право, гетьманські установи та народні звичаї, заклали міцний фундамент

національної правової культури, формуючи своєрідний духовний код нації. Цей культурно-правовий спадок не лише визначав правила взаємодії у минулому, а й слугував джерелом колективної ідентичності, що виявляється у прагненні до самоврядування, справедливості та дотримання певних етичних стандартів у правовій поведінці. Цей аспект підтверджується як історичними, так і емпіричними дослідженнями: зокрема, І. Терлюк у своїй праці аналізує вплив «Історії Русів» на формування національної правосвідомості, демонструючи, що давні правові традиції продовжують впливати на сучасне сприйняття права [12, с. 7]. Тож, історичний контекст постає не лише тлом, а й активним чинником сучасних правових процесів.

Важливу роль у збереженні та трансляції цих традицій відіграє правова освіта. Дослідники Ю. Кузнецова та Д. Гусев зазначають, що саме системна правова освіта є визначальною для розвитку правової культури, реалізуючи конституційний обов'язок громадян щодо утвердження законності та правової свідомості [13, с. 82]. Вони підкреслюють, що освіта не лише передає знання про закон, а й формує критичне розуміння правових норм, сприяючи соціальному консенсусу та легітимності державних інституцій. Це особливо важливо в умовах інформаційного перевантаження та поширення правових міфів, коли здатність громадянина відрізнити достовірну правову інформацію від маніпулятивної стає елементом національної безпеки.

Сучасні виклики, зокрема війна, істотно впливають на трансформацію правової культури, мобілізуючи громадян у правовому полі. В умовах кризових ситуацій підвищується довіра до правових інституцій і зростає готовність дотримуватися правил, а правопросвітні заходи стають ключовими для мінімізації проявів правового нігілізму. При цьому правова культура починає виконувати не лише регулятивну, а й інтегративну функцію – об'єднуючи суспільство навколо спільних цінностей, таких як свобода, справедливість і солідарність. Інтеграція правових цінностей у повсякденні практики громадян сприяє формуванню стійких моделей поведінки та підтримці законності на індивідуальному й колективному рівнях, створюючи підґрунтя для післякризової стабілізації суспільства.

Крім того, правова обізнаність і правопросвіта залишаються незамінними чинниками розвитку демократичного суспільства. Н. Морська, Я. Ювсечко та І. Вербовський доводять, що високий рівень правових знань не лише сприяє усвідомленому дотриманню законів, а й зміцнює легітимізацію правових норм, підвищує ефективність взаємодії громадян із державними інституціями та формує основу для правової відповідальності [14, с. 984]. З цього погляду правова культура є не пасивним відображенням правової

системи, а активним інструментом її вдосконалення, адже громадяни з високим рівнем правосвідомості здатні впливати на формування законодавчої політики та вимагати більшої підзвітності від органів влади.

Отже, сучасна українська правова культура розвивається на перетині історичних традицій, освітніх стратегій та актуальних соціально-політичних викликів. Її трансформація визначається не лише внутрішніми чинниками, а й глобальними процесами, що потребує постійної адаптації та збереження балансу між спадщиною минулого й потребами сьогодення.

Отже, трансформація української правової культури відбувається на стику історичних традицій, ролі правової освіти та актуальних соціально-політичних викликів, що забезпечує її динамічний розвиток та інтеграцію в сучасні демократичні практики. Такий процес не є лінійним: він поєднує у собі елементи спадкоємності та інновацій, а його зміст визначається як внутрішніми, так і зовнішніми чинниками – від збереження етнокультурної ідентичності до впливу глобальних інтеграційних процесів.

Такий дискурс демонструє, що сучасна українська правова наука та громадськість дедалі більше орієнтуються на взаємозв'язок між теоретичними уявленнями про право й практичними механізмами його втілення. Це означає, що формування правової культури розглядається не лише як інтелектуальний чи академічний процес, а як безперервна взаємодія норм, цінностей і реальної поведінки громадян та інституцій.

Історичне та ціннісне підґрунтя генези правової культури в Україні

Розгортання української правової традиції – від «Історії Русів» до сучасних кодифікацій – формує концептуальну рамку для розвитку сучасної правосвідомості. І. Терлюк підкреслює значення «Історії Русів» як джерела політико-правових уявлень, що легітимізують самоврядування та свободи як первинні цінності [12, с. 7]. Цей історичний пласт продовжує працювати як культурний та ідеологічний маркер, що впливає на суспільні очікування та критерії оцінки діяльності влади.

У результатах проведеного контент-аналізу ця тяглість виявляється у стійкому суспільному запиті на персональну відповідальність влади, захист гідності громадян та дотримання правових норм як верховного імперативу. З одного боку, це демонструє глибоку історичну спадкоємність української правової культури, яка зберігає фундаментальні цінності навіть у кризові часи. З іншого – актуалізує питання нових форм взаємодії держави й громадян, що мають урахувувати виклики воєнного часу, потребу у швидкому реагуванні на загрози та водночас збереження принципів правової держави.

Тож, сучасний етап розвитку української правової культури можна охарактеризувати як фазу адаптивної модернізації, коли традиційні цінності не лише зберігаються, а й переосмислюються через призму актуальних політичних і безпекових реалій, стаючи основою для нових форм правової поведінки та інституційної практики.

Особливу роль у формуванні правової культури відіграє якість правової освіти. Ю. Кузнецова та Д. Гусєв на основі емпіричних досліджень доводять існування прямої залежності між рівнем правових знань та готовністю громадян дотримуватися норм права [13, с. 83]. Високий рівень обізнаності не лише підвищує правову дисципліну, а й формує внутрішні механізми правової саморегуляції, коли закон сприймається не як зовнішній примус, а як природний регулятор суспільних відносин. На перетині правової та громадянської освіти виникає своєрідний «ціннісний код» прав і відповідальності, який виконує роль морально-правового орієнтиру, особливо значущого серед молоді, державних службовців та представників сектору безпеки і правопорядку.

Отже, сучасна правова культура України розвивається на основі синергії історичної традиції, інноваційних освітніх практик та актуальних соціально-політичних викликів. Вона відображає складну взаємодію між теоретичними концепціями права, ціннісними орієнтирами суспільства та реальними моделями поведінки громадян у правовому полі. Комплексність цього процесу дозволяє глибше зрозуміти механізми консолідації правової свідомості та інтеграції цінностей верховенства права у повсякденне життя. У результаті правова культура постає не як статична сукупність норм і традицій, а як динамічна система, здатна адаптуватися до нових викликів, зберігаючи при цьому фундаментальні принципи правової держави.

На перетині з політиками громадянської освіти формується своєрідний «ціннісний код» прав і відповідальності, що особливо виразно виявляється серед молоді та службовців сектору безпеки й правопорядку. Такий код не лише визначає ставлення до закону як до обов'язкового регулятора поведінки, а й формує внутрішні орієнтири щодо меж допустимих дій, важливості захисту прав людини та необхідності дотримання етичних стандартів у службовій і громадській діяльності.

Сучасні університетські курикулуми з теорії права дедалі частіше інтегрують інноваційні методології навчання, зокрема аналіз судової практики, метод кейс-стаді та моделювання правових ситуацій, що сприяє розвитку критичного мислення та консолідації професійної правової культури [15,

с. 45]. Такий підхід дозволяє студентам і практикам не лише засвоювати нормативні положення, а й усвідомлювати їхню ціннісну основу та соціальну функцію. Як наслідок, майбутні юристи та працівники правової сфери формують більш відповідальне ставлення до права, розглядаючи його не як абстрактний набір норм, а як інструмент захисту гідності, свободи та безпеки в повсякденній діяльності.

Особливий вимір правової культури в Україні розкривається через мовний аспект. О. Бориславська підкреслює, що державна мова виступає осердям конституційної ідентичності та водночас чутливим маркером безпеки, від якого значною мірою залежить сприйняття легітимності правових норм [16, с. 5]. У цьому сенсі мова стає не лише засобом комунікації, а й юридичним символом державності, що закріплює уявлення громадян про спільні правила гри та цінність публічної сфери.

Вплетена у структуру правової культури, державна мова виконує інтеграційну функцію: вона зміцнює відчуття правової спільності, підтримує суспільну солідарність та сприяє легітимізації інституцій. Розуміння і повага до державної мови стають не лише питанням культурної належності, а й елементом правової свідомості та соціальної відповідальності, що безпосередньо впливають на ефективність правозастосування та рівень довіри до держави. Таким чином, мовна політика постає невід'ємною складовою розвитку правової культури, особливо в контексті зміцнення національної безпеки та європейської інтеграції України.

Отже, сучасна українська правова культура формується через інтеграцію освітніх практик, ціннісних орієнтирів і символічних маркерів державності, що забезпечує її стійкість навіть в умовах соціальних і політичних викликів.

Особливості розвитку правової культури українського суспільства в умовах війни

Публікації 2023–2024 рр. наголошують на критичному мисленні, медіаграмотності та здатності перевіряти джерела як на ключові елементи інформаційно-правової культури. В умовах війни ці компетентності безпосередньо корелюють із протидією дезінформації та підтримкою правопорядку: коли громадяни здатні відокремлювати правові стандарти від пропаганди, підвищується довіра до інституцій і зміцнюється соціальна стабільність.

Сучасні дослідження політико-правової ідентичності фіксують так званий «ефект згуртованості»: у відповідь на зовнішню агресію зростає національно-громадянська ідентичність, тоді як толерантність до «радянсько-російської» ідентичності зменшується. Цей феномен демонструє мобілізаційний

потенціал громадян у сфері правової культури та здатність суспільства швидко консолідуватися навколо ключових правових і моральних цінностей. Фактично, ми спостерігаємо процес формування колективних норм поведінки, які укорінюють у масовій свідомості верховенство права як базовий принцип взаємодії громадян і держави.

Міжнародні дослідження підкреслюють, що український досвід одночасно сприяє переосмисленню європейських безпеково-правових парадигм та перевіряє дієздатність принципів міжнародного права у реальних кризових умовах [17, с. 55]. На тлі триваючої агресії він стає прикладом того, як правова культура може виконувати функцію інструменту національної безпеки, інтегруючи у правове поле як механізми правового захисту, так і засоби протидії гібридним загрозам.

Такий контекст відкриває вікно можливостей для конституційного розвитку: загострення суспільної уваги до правових цінностей створює сприятливе середовище для вдосконалення механізмів захисту прав і свобод, оновлення правової бази та посилення інституційних гарантій. Водночас він ставить складне питання про баланс між безпекою та правами громадян. Ефективна правова культура у цьому випадку повинна забезпечувати подвійний ефект – захист держави від зовнішніх і внутрішніх загроз та водночас дотримання фундаментальних прав людини. Для цього необхідна інтеграція критичного мислення, інформаційної обізнаності та ціннісної легітимності правових норм у повсякденну практику громадян і інституцій.

Порівняння з балтійськими суспільствами демонструє, що у ситуації екзистенційної загрози легітимність державних інститутів значно зростає за умови чіткої комунікації норм, прозорості прийняття рішень та рівного правозастосування. Така кореляція простежується у зростанні показників політичної підтримки та міжетнічної солідарності, що зафіксовано у соціологічних опитуваннях 2014 та 2021 рр. у країнах Балтії [18]. Цей досвід свідчить, що поєднання правової чіткості та інклюзивності правового простору здатне не лише зміцнити національну єдність, а й зберегти демократичний характер держави навіть в умовах високого рівня безпекових ризиків.

Для України з цього випливає практичний імператив: необхідність інституційного «заземлення» правових цінностей у повсякденних державних сервісах – від судів і поліції до системи соціального захисту. Лише тоді громадяни зможуть відчувати реальну ефективність і справедливість правових норм у щоденному житті, а не лише у сфері декларацій та законодавчих актів.

Водночас баланс між безпекою та правами у воєнний час залишається складним і дискусійним. Вітчизняні конституціоналісти наголошують, що правова культура може виступати своєрідним «запобіжником» від ерозії прав – за умови, що публічна влада відкрито пояснює пропорційність обмежень і неухильно дотримується процедурних гарантій [19, с. 92]. Порівняльні дослідження країн Центрально-Східної Європи підтверджують: навіть у кризових умовах збереження незалежності судової влади та медіаплюралізму критично впливає на довіру до правопорядку [18, с. 116].

Таким чином, правова культура в умовах війни не лише забезпечує виконання норм, а й формує основу легітимності державних інститутів, укріплюючи відчуття справедливості та безпеки серед громадян. Вона стає своєрідним «цементом» суспільного договору, який допомагає зберегти демократичний вектор розвитку навіть під тиском екзистенційних загроз.

Отримані результати мають три ключові практичні наслідки. Так, для правотворчості важливо інтегрувати культурно-історичні чинники в оцінку регуляторного впливу (*ex ante*), особливо у сферах, що пов'язані з мовною політикою, збереженням історичної пам'яті та питаннями безпеки. Такий підхід забезпечує врахування соціальних і ціннісних особливостей українського суспільства при формуванні нових нормативних актів.

Для правозастосування рекомендується впроваджувати стандартизовані комунікаційні протоколи у роботі судів та інших органів влади, що сприяє зміцненню довіри громадян до інституцій та підвищенню зрозумілості правових норм у повсякденній практиці. Зокрема, чітка та прозора комунікація рішень та процедур зменшує ризик правового нігілізму й підвищує легітимність державних рішень.

Для освітньої сфери доцільно масштабувати навчальні модулі з інформаційно-правової культури, медіаграмотності та критичного мислення, орієнтовані на молодь і публічних службовців. Це сприятиме формуванню у громадян усвідомленого ставлення до прав і обов'язків, а також здатності протидіяти дезінформації та підтримувати правопорядок у кризових умовах.

На рівні наукової новизни стаття пропонує узгоджену інтерпретаційну рамку, яка поєднує історичну тяглість української правової традиції, євроінтеграційні стандарти, освітньо-інформаційні механізми та безпекові імперативи. Ці виміри виступають взаємопосилюваними, забезпечуючи комплексний підхід до аналізу та розвитку правової культури, що поєднує теоретичну основу та практичні рекомендації для державної політики, правозастосування і освіти.

Узагальнені результати аналізу трансформаційних чинників української правової культури

Чинник	Основний вплив на правову культуру	Ключові джерела
Історичні традиції (козацьке право, гетьманські установи, «Історія Русів»)	Формують ментальну та духовну основу правосвідомості; закріплюють ідеї самоврядування, гідності та свободи	І. Терлюк (2023) [12]
Правова освіта та правопросвіта	Забезпечують трансляцію правових цінностей; формують правову обізнаність та відповідальність; зміцнюють законність	Ю. Кузнецова, Д. Гусєв (2023) [13]; Н. Морська, Я. Ювсечко, І. Вербовський (2024) [14]
Війна та кризові умови	Мобілізують громадян у правовому полі; підвищують довіру до інституцій; стимулюють правопорядок	Н. М. Рудюк (2024) [2]; порівняльні дані країн Балтії (2014/2021) [18]
Інформаційно-правова культура	Розвиває критичне мислення, медіаграмотність; захищає від дезінформації; підтримує легітимність норм	О. Бориславська (2023) [16]
Мовний чинник	Служить ядром конституційної ідентичності; впливає на сприйняття легітимності норм	О. Бориславська (2023) [16]
Євроінтеграційні зміни	Адаптують правосвідомість до європейських стандартів; випробовують дієздатність міжнародного права	Міжнародні дослідження (2024) [17]

Наведена таблиця систематизує ключові трансформаційні чинники української правової культури, виокремлюючи як історичні витоки, так і актуальні виклики та тенденції. Історичні традиції, зокрема козацьке право та гетьманські установи, сформуvalи духовно-ціннісну основу національної правосвідомості, що зберігає вплив і в сучасних умовах. Правова освіта та правопросвіта виступають головними механізмами трансляції правових цінностей, формуючи у громадян почуття відповідальності та поваги до норм права.

Вплив воєнних і кризових умов виявляється у зростанні довіри до державних інституцій та мобілізації суспільства в межах правового поля. Інформаційно-правова культура в епоху цифрових технологій набуває особливої ваги, оскільки критичне мислення та медіаграмотність стають ключовими інструментами захисту від дезінформації. Мовний чинник, закріплений у конституційних нормах, є маркером державної ідентичності та легітимності правових норм. Євроінтеграційні процеси, своєю чергою, стимулюють адаптацію правосвідомості до європейських стандартів, випробовуючи при цьому дієздатність національної правової системи та принципів міжнародного права.

Наведені в таблиці узагальнення не лише відображають окремі чинники, а й демонструють їхню взаємодію та взаємопосилення, що є визначальним для формування цілісної та стійкої правової культури України у XXI ст.

Філософсько-правовий аналіз української правової культури переконливо демонструє її складну багатовимірність, що формується на перетині історичних традицій, сучасних освітніх і правових практик, рівня інформаційної обізнаності населення та актуальних соціально-політичних викликів. Історичні чинники – від звичаєвого права Київської Русі до козацького права та гетьманських інституцій – заклали фундамент ціннісного сприйняття права, громадянських свобод і взаємної відповідальності між владою та суспільством. Значну роль у формуванні національної правосвідомості відіграли й такі джерела, як «Історія Русів», які не лише відображали політико-правові ідеали свого часу, а й сприяли зміцненню ідеї верховенства права та правової гідності особистості.

Сучасні трансформації правової культури України визначаються складним поєднанням внутрішніх і зовнішніх чинників: триваючою війною, активними євроінтеграційними процесами, цифровізацією суспільства та розширенням комунікаційних можливостей. Війна, з одного боку, посилює роль правової культури як чинника національної єдності та мобілізації, а з іншого – створює виклики для збереження правових стандартів у сфері прав і свобод людини. Європейський вектор розвитку зумовлює гармонізацію законодавства та впровадження правових стандартів, заснованих на демократичних цінностях і захисті прав людини, що стимулює еволюцію правової культури в напрямі більшої відкритості, прозорості та відповідальності.

Варто виокремити інформаційний вимір правової культури, який у XXI ст. став одним із ключових. Зростання рівня національно-громадянської ідентичності, критичного мислення, медіаграмотності та здатності протидіяти дезінформації підтверджує, що правова культура сьогодні є не лише право-

вим, а й стратегічним інструментом консолідації суспільства, підвищення довіри до влади та зміцнення легітимності державних інституцій. Проте баланс між гарантуванням безпеки та забезпеченням прав і свобод громадян у сучасних умовах залишається складним і дискусійним. Він потребує постійного контролю з боку громадськості, дотримання процедурних гарантій, а також прозорості й своєчасної комунікації державних рішень.

Наукова новизна проведеного дослідження полягає у формулюванні узгодженої інтерпретаційної рамки, що інтегрує чотири ключові виміри правової культури: історичну спадкоємність, євроінтеграційні стандарти, освітньо-інформаційні механізми та безпекові імперативи. Вони розглядаються як взаємопосилювані елементи єдиної системи, де традиція слугує підґрунтям, сучасні стандарти – орієнтиром, освіта та інформування – інструментами розвитку, а безпека – умовою стійкості правопорядку. Запропонована рамка дозволяє сформулювати цілісне бачення процесів трансформації української правової культури та створює підґрунтя для подальшого розвитку правосвідомості, удосконалення правового виховання та підвищення ефективності діяльності державних інституцій в умовах глобальних і внутрішніх викликів.

Висновки

У результаті проведеного філософсько-правового аналізу правової культури України в історичному контексті встановлено, що правова культура є багатогранним явищем, яке формується під впливом тривалих історичних традицій, соціально-політичних трансформацій та культурних чинників. Виявлено, що історичні правові традиції – від козацького звичаєвого права до спадщини Української Народної Республіки – визначили основи сучасної правової культури українського суспільства, заклали ціннісну базу для розуміння свободи, самоврядування та відповідальності.

Значний вплив на трансформацію правової культури справили процеси демократизації та європейської інтеграції, які сприяли поширенню правових цінностей, підвищенню правової обізнаності та активності громадян, а також стимулювали впровадження сучасних стандартів правозастосування. Філософсько-правовий підхід до аналізу цих процесів дозволив виявити, що правова культура України розвивається через поєднання історичної спадкоємності з євроінтеграційними стандартами, інтеграцію освітньо-інформаційних механізмів та врахування безпекових імперативів сучасності.

Водночас дослідження показало, що в українському суспільстві зберігаються певні історично сформовані стереотипи та неоднорідність у сприйнятті правових норм, що виявляється у різному сприйнятті ролі державних інститутів, мовної політики та цінності громадянських свобод. Така неоднорідність

потребує посиленої уваги до правової освіти та просвітництва, інтеграції інформаційно-правових модулів у навчальні програми та громадські ініціативи, спрямовані на формування критичного правосприйняття та громадянської відповідальності. Важливим є розвиток медіаграмотності та здатності громадян протидіяти дезінформації в умовах інформаційних війн.

Особливу роль у розвитку правової культури відіграє поєднання історичної тяглості та сучасних практик: державна мова, символіка, повага до судових і адміністративних процедур стають маркерами правової спільності, а інтеграція євроінтеграційних стандартів забезпечує відповідність національних норм міжнародним принципам права. В умовах воєнного конфлікту особливого значення набуває баланс між безпекою та правами громадян, що досягається через прозору комунікацію державних рішень, дотримання процедурних гарантій та незалежність судової системи.

Встановлено, що сучасна правова культура України характеризується адаптивною модернізацією, коли традиційні правові цінності не просто зберігаються, а переосмислюються через призму актуальних політичних і безпекових реалій, що створює унікальну модель правової культури, що поєднує козацькі традиції самоврядування з сучасними європейськими принципами верховенства права, правами людини та демократичним врядуванням.

Практичне значення цих результатів полягає у можливості використання їх для розробки державної політики у сфері права, підвищення правової обізнаності громадян, зміцнення легітимності інституцій та сприяння сталому розвитку правового суспільства.

Список використаних джерел

- [1] Іваницька Н. О. Дослідження взаємозв'язку між правовою освітою та формуванням правосвідомості громадян в умовах сучасного суспільства. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління*. 2024. № 2(30). С. 23–28. [https://doi.org/10.32689/2617-9660-2024-2\(30\)-23-28](https://doi.org/10.32689/2617-9660-2024-2(30)-23-28).
- [2] Рудюк Н. М. Правосвідомість громадян в умовах воєнного стану. *Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених, курсантів та студентів* : тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 21 черв. 2024 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ ; НАПН України. Харків : ХНУВС, 2024. С. 144–147.
- [3] Сеїтаблаєв Е., Сунегін С. До питання про структуру правосвідомості. *Collection of Scientific Papers «ΛΟΓΟΣ»*. Bologna, Italy, 26 квіт. 2024. С. 137–140. <https://doi.org/10.36074/logos-26.04.2024.026>.
- [4] Кріцак І. В. Православна правосвідомість як основа побудови православної правової української держави: попередження важливих криміногенних викликів і загроз в умовах сьогодення. *Правова наука і державотворення в Україні в умовах*

- сучасних викликів, породжених російською воєнною агресією: теорія, практика, перспективи розвитку : матеріали Всеукр. наук.-практ. семінару (м. Кривий Ріг, 24 трав. 2024 р.) / МВС України, Донец. держ. ун-т внутр. справ, Криворіз. навч.-наук. ін-т. Кривий Ріг, 2024. С. 122–128.
- [5] Правова система та державотворення: історичний вимір і сучасні тенденції : матеріали наук.-практ. конф. (м. Ужгород, 17–18 лют. 2023 р.). Одеса : Молод. вчений, 2023. 76 с.
- [6] Поліщук Т. С. Теоретико-правовий аналіз сучасного стану правової культури в Україні. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. 2023. Вип. 6. С. 230–234. <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2023.6/37>.
- [7] Муращенко О. «Правова культура» як ключове поняття правової освіти. *Вісник КрНУ імені Михайла Остроградського*. 2024. Вип. 5(148). С. 11–15. <https://doi.org/10.32782/1995-0519.2024.5.1>.
- [8] Подобедова О. Етапи формування правової культури у здобувачів закладів вищої освіти. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2023. № 1(27). С. 68–74. [https://doi.org/10.31499/2307-4914.1\(27\).2023.278734](https://doi.org/10.31499/2307-4914.1(27).2023.278734).
- [9] Калиновський Ю. Ю. Правосвідомість українського суспільства: генеза та сучасність : монографія. Харків : Право, 2008. 288 с.
- [10] Danilyan O. G., Dzeban O. P., Kalynovskyi Yu. Yu., Hetman Ye. A. Historical and cultural-mental origins of legal consciousness of the ukrainian people. *Revista Notas Históricas y Geográficas*. 2022. No. 28 (Enero – Junio). P. 346–360. URL: <https://revistanotashistoricasygeograficas.cl/carga/wp-content/uploads/2021/11/18-Danilyan-et-al-Notas-Historicas-Enero-Junio-2022.pdf> (last accessed: 01.10.2025).
- [11] Danilyan O. G., Dzeban A. P., Kalynovskyi Yu. Yu., Klenina K. The influence of historical traditions on the formation of legal consciousness of the ukrainian people. *Revista Notas Históricas y Geográficas*. 2021. No. 26 (Enero – Junio). P. 144–165. URL: <https://revistanotashistoricasygeograficas.cl/carga/wp-content/uploads/2021/04/5-Oleg-et-al-Notas-1-2021.pdf> (last accessed: 01.10.2025).
- [12] Терлюк І. «Історія Русів»: пам'ятка української політико-правової думки в контексті націогенезу й державно-правової традиції українців. *Історія держави і права*. 2023. № 2(38). С. 7–16. <https://doi.org/10.23939/law2023.38.007>.
- [13] Кузнецова Ю. В., Гусев Д. А. Правова освіта як детермінанта формування правової культури. *Молодий вчений*. 2023. № 2(114). С. 82–85. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-2-114-16>.
- [14] Морська Н. Л., Ювсечко Я. В., Вербовський І. А. Роль правової освіти у формуванні правосвідомості та правової культури громадян України. *Наукові інновації та передові технології*. 2023. № 14(28). С. 983–993. [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-14\(28\)-983-993](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-14(28)-983-993).
- [15] Пендюра М. М. Теорія держави та права : курс інтерактивних лекцій. Київ : 7БЦ, 2023. 468 с.
- [16] Бориславська О. Державна мова і конституційна ідентичність України: природа взаємозв'язків. *Український часопис конституційного права*. 2023. Т. 28, № 3. С. 3–15. <https://doi.org/10.30970/jcl.3.2023.1>.
- [17] Siekiera D. J. Between Genocide and War Crime – Legal-Cultural Analysis of the Russian Aggression in Ukraine. *Review of European and Comparative Law*. 2023. Special issue. P. 55–76. <https://doi.org/10.31743/recl.16472>.

- [18] Ekman J. In the Shadow of War: Public Opinion in the Baltic States, 2014 and 2021. *Journal of Eurasian Studies*. 2024. Vol. 15, issue 2. P. 106–117. <https://doi.org/10.1177/18793665241270812>.
- [19] Поліщук Ю. Національна та громадянська ідентичності в Україні в умовах російсько-української війни: константи та зміни. *Політичні дослідження*. 2024. № 2(8). С. 73–93. <https://doi.org/10.53317/2786-4774-2024-2-4>.

References

- [1] Ivanytska, N.O. (2024). Investigating the relationship between legal education and the formation of legal awareness of citizens in modern society. *Expert: Paradigms of Legal Sciences and Public Administration*, 2(30), 23-28. [https://doi.org/10.32689/2617-9660-2024-2\(30\)-23-28](https://doi.org/10.32689/2617-9660-2024-2(30)-23-28).
- [2] Rudiuk, N.M. (June 21, 2024). Citizens' legal consciousness under martial law. In *Current issues of modern science in the research of young scientists, cadets, and students: abstracts of the All-Ukrain. scient. and pract. conf.* (pp. 144-147). Kharkiv: KhNUVS.
- [3] Seitablaiev, E., & Suniehin, S. (April 26, 2024). On the issue of the structure of legal consciousness. *Collection of Scientific Papers "ΛΟΓΟΣ"* (pp. 137-140). Bologna, Italy. <https://doi.org/10.36074/logos-26.04.2024.026>.
- [4] Kritsak, I.V. (May 24, 2024). Orthodox legal consciousness as the basis for building an Orthodox legal Ukrainian state: prevention of important criminogenic challenges and threats in the present conditions. In *Legal science and state-building in Ukraine under modern challenges caused by Russian military aggression: theory, practice, prospects for development: materials of the All-Ukrain. scient. and pract. seminar.* (pp. 122-128). Kryvyi Rih.
- [5] *Legal system and state-building: historical dimension and modern trends: materials of the scient. and pract. conf.* (February 17-18, 2023). Odesa: Molodyi Vchenyi.
- [6] Polishchuk, T.S. (2023). Theoretical and legal analysis of the current state of legal culture in Ukraine. *Scientific Notes of V.I. Vernadsky Taurida National University*, 6, 230-234. <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2023.6/37>.
- [7] Murashchenko, O. (2024). "Legal culture" as a key concept of legal education. *Bulletin of Mykhailo Ostrohradskyi Kremenchuk National University*, 5(148), 11-15. <https://doi.org/10.32782/1995-0519.2024.5.1>.
- [8] Podobedova, O. (2023). Stages of formation of legal culture among students of higher education institutions. *Problems of Modern Teacher Training*, 1(27), 68-74.
- [9] Kalynovskyi, Yu.Yu. (2008). *Legal Consciousness of Ukrainian Society: Genesis and Modernity*. Kharkiv: Pravo.
- [10] Danilyan, O.G., Dzeban, O.P., Kalynovskyi, Yu.Yu. & Hetman, Ye.A. (2022). Historical and cultural-mental origins of legal consciousness of the Ukrainian people. *Revista Notas Históricas y Geográficas*, 28, 346-360. Retrieved from <https://revistanotashistoricasygeograficas.cl/carga/wp-content/uploads/2021/11/18-Danilyan-et-al-Notas-Historicas-Enero-Junio-2022.pdf>.
- [11] Danilyan, O.G., Dzeban O.P., Kalynovskyi, Yu.Yu., & Klenina K. (2021). The influence of historical traditions on the formation of legal consciousness of the Ukrainian people. *Revista Notas Históricas y Geográficas*, 26, 144-165. Retrieved from <https://revistanotashistoricasygeograficas.cl/carga/wp-content/uploads/2021/04/5-Oleg-et-al-Notas-1-2021.pdf>.
- [12] Terliuk, I. (2023). "The history of the Russians": a memory of Ukrainian political and legal thought in the context of national genesis and state-legal tradition of Ukrainians. *History of State and Law*, 2(38), 7-16. <https://doi.org/10.23939/law2023.38.007>.

- [13] Kuznetsova, Yu., & Husiev, D. (2023). Legal education is a structural component of legal culture. *Young Scientist*, 2(114), 82-85. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-2-114-16>.
- [14] Morska, N.L., Yuvsechko, Ya.V., & Verbovskiy, I.A. (2023). The Role of Legal Education in the Formation of Legal Awareness and Legal Culture of Citizens of Ukraine. *Scientific Innovations and Advanced Technologies*, 14(28), 983-993. [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-14\(28\)-983-993](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-14(28)-983-993).
- [15] Pendiura, M.M. (2023). Theory of State and Law: a course of interactive lectures. Kyiv: 7BTS.
- [16] Boryslavska, O. (2023). State language and constitutional identity of Ukraine: the nature of the relationship. *Ukrainian Journal of Constitutional Law*, 28(3), 3-15. <https://doi.org/10.30970/jcl.3.2023.1>.
- [17] Siekiera, J. (2023). Between genocide and war crime – legal-cultural analysis of the Russian aggression in Ukraine. *Special Issue Rev. Eur. & Comp. L*, 55-76.
- [18] Ekman, J. (2024). In the Shadow of War: Public Opinion in the Baltic States, 2014 and 2021. *Journal of Eurasian Studies*, 15(2), 106-117. <https://doi.org/10.1177/18793665241270812>.
- [19] Polishchuk, Yu. (2024). National and Civil Identity in Ukraine in the Context of the Russian-Ukrainian War: Constants and Changes. *Political Studies*, 2(8), 73-93. <https://doi.org/10.53317/2786-4774-2024-2-4>.

Олександр Ігорович Піголенко

аспірант кафедри філософії

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

61024, вул. Григорія Сковороди, 77, Харків, Україна

e-mail: o.i.pigolenko@nlu.edu.ua

ORCID 0009-0007-8571-9581

Oleksandr I. Piholenko

Ph.D. Student of the Department of Philosophy

Yaroslav Mudryi National Law University

61024, 77 Hryhoriia Skovorody Str., Kharkiv, Ukraine

e-mail: o.i.pigolenko@nlu.edu.ua

ORCID 0009-0007-8571-9581

Рекомендоване цитування: Піголенко О. І. Філософсько-правовий аналіз чинників розвитку правової культури України. *Проблеми законності*. 2025. Вип. 171. С. 326–346. <https://doi.org/10.21564/2414-990X.171.344291>.

Suggested Citation: Piholenko, O.I. (2025). Philosophical and Legal Analysis of Factors in the Development of Ukraine's Legal Culture. *Problems of Legality*, 171, 326-346. <https://doi.org/10.21564/2414-990X.171.344291>.

Статтю подано / Submitted: 01.10.2025

Доопрацьовано / Revised: 04.11.2025

Схвалено до друку / Accepted: 18.12.2025

Опубліковано / Published: 29.12.2025